

Дејан Сјојиљковић

ИЗА БРЕГА

Замире дан над Радан планином и свет губи своју боју, светлост и смисао. Тоне у мрак из кога ће се поново родити, другачији и исти, нестаје у сутону да би се опет родио из свитања, промењен и наново жив.

Војвода Иван Косанчић стоји на врху своје куле очију занетих у тај сутон, у прочеље на коме се мешају боје: модра и црвена, мрка и жута, наранџаста и златна... Не може да одвоји поглед од тог призора који му у души буди неку топлу, пријатну језу. Добро зна, негде иза тог брега уз који се лагано успиње сумрак и из чијих ће недара кроз који сат искочити бели, округли Месец, лежи свет које његове очи никада неће видети, неслућене даљине, беспућа и градови од мермера и свиле. Али, као да се читав тај свет, далек и нестваран, скупио одмах ту, иза једног српског брега, као да се смањило, збио у један модри сунчеви зрак, једну кап воде бистру као дечија суза и чека нечије обневиделе очи и нечије жедне, испуцале усне. Можда баш његове.

“Господару...”

Иван устаде са бедема на коме је дотад седео, слуга Радослав који је стајао само на пар корака иза њега промрмља:

“Вечера је на столу.”

Затим уз благи наклон несташе нечујно у полутами ходника. Косанчић баци последњи поглед ка умирућем Сунцу и крену за њим.

Одаја у којој се обрео по својој унутрашњости је више личила на скромну монашку ћелију него на пребивалиште једног велможе. Масивни сто био је у њеној средини, на њему полудогорела свећа, пехар напуњен вином, парче погаче и здела са воћем. Он подиже пехар и отпи неколико гутљаја. Укус у устима био је бакрен и опор, попут крви.

“Радославе?”

Сенка у довратку се помери.

“Овде сам, господару.“

Иван је стајао окренут леђима свом слуги, непомичан и замишљен.

“Шта желиш?“

“Желим нешто да ти кажем... Дошао је глас из села...“

“Какав глас?“

“Зао глас, господару.“

“Зао, кажеш? Јесу ли Агарајни опет пробали границу? Или можда они Анастасови разбојници наново праве заседе по друмовима? Кад га Топлица буде ухватио у пљачки и паљевини, тупим ножем ће кожу са леђа да му скида.“

“Није то, господару...“, Радославов глас био је горак попут вина које му је сипао у пехар.

Косанчић се окрену и погледа га.

Сенка у довратку имала је само очи.

“Него шта је, Радославе?“

“Ђурђија је мртва“, готово да прошапта слуга.

Косанчић отпи још један гутљај из пехара.

У мислима му заигра слика једре, црвенкосе лепотице, кћери једне удове из села. Пре нешто мање од годину дана, њен живот је био о концу, али се конач тај тада није прекинуо. Све што се потом десило било је нешто чега се војвода нерадо сећа, и о чему нерадо говори. Ипак, сећања васкрснуше попут грешнога Лазара, а зидови времена постадоше танки и провидни. Кроз њих, могао је да види исту ову одају, и омању жену, кудељницу у поодмаклим годинама, како стоји пред њим, својим господарем, оборене главе и погледа упртог у под.

“Донеси ми друго вино, Радославе“, рече Косанчић слуги, дозивајући га из прошлости.

“Ово је помало... горко.“

“Шта могу да учиним за тебе, мајко?“, упитао је тог прохладног јесењег дана жену која је стајала пред њим, трудећи се да у гласу нема оне уобичајене, племићке строгаће.

“Господару, кћер ми је болесна...“ рекла је Ђурђијина мати полугласно, готово шапатом, ломећи жуљевите прсте. “Ево, већ седам дана лежи у грозници, кажу да јој спаса нема, и попа Милутина су већ позвали да је причести... Али ја је недам, господару, ја сам је родила, ја сам је отхранила и само ја знам кад ће дете под земљу да ми оде... Није она мртва док год живи нада у мени.“

“Нада је варљива ствар, мајко, како могу да ти помогнем?“

Жена уздахну дубоко.

“Ја сам, господару, дошла да од тебе иштем твој Змајевац.“

“Мој Змајевац?”

Погледао ју је пренеражено, та мала, радом и рађањем сатрвена женица тражила је нешто немогуће. Нешто што би могла да му узме само из мртве руке.

Његов мач.

Пар тренутака није могао да се сабере од изненађења, само је гледао у њу док је говорила даље:

“Да, господару, Змајевац којим си летос на Плочнику¹⁾ одсекао главу Јусуф-Паши.“

“Али шта ћеш чинити са мојим мачем, побогу жено? Твојој кћери је потребан видар, могу послати слугу у Прокупље, по Уроша Гласичанина, он је добар...”

“Не...“, одмахнула је главом са неком болном самоувереношћу. “Њен живот је у Божјим рукама. Нема те људске силе која њој сад може помоћи, нико ми не може вратити кћер из наручја ђавољег, ни видар, ни поп, нити било који човек на свету...”

“Него ће ти мој Змајевац повратити кћер из грознице? Не будали, старемајко. Кад год сам га потеглао из корица увек је то било да би неког послао у смрт... Не да је из ње вратим.“

“Господару, овог пута, мним, може да буде другачије...”

“Другачије? Кажеш да је живот твоје кћери у Божјим рукама, онда се Њему и обрати. Ако ти молитве буду искрене а вера тврда, излечиће ти кћер.“

“Читавог живота моје су молитве биле искрене господару, а вера тврда као камен. Па ми је младој Бог узео човека... А о концу ће ми узети и кћер.“

“Петрашин је погинуо бранећи са мојим оцем Христа од Исмаилћана.“

На помен имена свог покојног мужа, пронијара погинулог пре пуно година у једном обрачуну са турском извидницом, жена по први пут подиже поглед који је сво време био упрт у под. Иван тада осети нешто као талас нелагоде. Гледале су га, чинило му се дуго, те тамне, тугом замућене очи, тражећи трачак самилости. На крају, жена је стиснувши зубе, полугласно прормљала:

“Нешто мним војводи, да је он ипак погинуо бранећи Лазареве ризнице.“

Косанчић устаде, испрва више збуњен него потресен, притом случајно руком закачи допола испијени пехар који се преврну и проли црвено призренско вино по столу и поду.

Капи густе, тамне течности облише голи камен, попут крви.

“Радославе...“, глас му је био хладан и раван.

“Да, господару?”

“Изведи је напоље.“

“Али, господару...”

“Чуо си ме, *слуго*. Дај јој нешто хране, бешкота²⁾ и вина да понесе... И оне ромејске³⁾ лекарије из мојих одаја. И нека је неко испрати у село.“

Радослав без речи приђе жени и изведе је из одаје. Косанчић насу себи вина у празан пехар и стаде крај прозора са ког су се видели околни брегови. Гледао је неко време у небо на коме је јесен обојила облаке туробним сивилом. Слуга је ушао у одају мало касније и стао на неколико корака од њега. Није прозборио ни речи, чекао је да се господар њему први обрати.

“Шта она то хоће да учини са мојим мачем, Радославе?“, упита га Косанчић након што је отпио мало вина.

“Рекла ти је, господару... Да излечи кћер од грознице.“

“Знаш шта те питам, Радославе. Грозницу лече видари лекаријама и попови молитвама. Какву то безбожну ствар хоће да учини ова очајна жена?“

Радослав мало поћута, као да хоће да скупи храброст за оно што је наумио да каже.

“Постоји...“, започе слуга гласом који је истовремено одавао стид и скрушеност. “Постоји обред... Са мачем којим је неком одузет живот. Он се ставља под главу болеснику, да тамо преноћи са њим. У цик зоре, неки од родитеља одлази до извора... И доноси врч студене воде којим се пере оштрица мача. Том истом водом напоје болесника и...“

“И он следећег јутра устаје из своје самртничке постеље, као да никад и није био болестан?“, доврши Косанчић уместо њега.

“Тако је, господару.“

Косанчић га погледа али слуга не узврати поглед, баш као и Ђурђијина мати малопре, зурио је у под.

“Упамти, Радославе.. И ово ти не говорим као господар слуги, већ као што би син оцу... Заборави на то шта си имао са Петрашиновом удовицом. Чак и да Ђурђија јесте твоја кћи, њен живот је сада у Божјим рукама. И биће онако како Он заповеди, а не како се мени и теби хоће.“

Слуга Радослав некако смогну снаге да погледа господара у очи. Иако је сада био на средини одаје одмах поред стола, обасјан пламеном свеће, и даље је изгледао крхко и нестварно као сенка.

“Како да заборавим, господару?“, завапио је полугласно. “Она је месо мог меса, кост моје кости...“

“И те ће кости, мој Радославе, гаврани да разнесу. Баш као што ће моје или твоје. Не знам само, када буде дошло до судњег часа, шта ће нам бити боље... Да ли да претекнемо или да починемо? Ти си учинио шта ти се могло... И шта ти се дало. Не тражи више од тога. Можда ћеш да зажалиш.“

Радослав поново обори у главу, повуче се пар корака назад и стоји се са тамо ходника.

Мало затим, Косанчићу се учини како неко тихим, једва чујним гласом проговара.

“Ја сам већ зажалио...”

Сутрадан, у освит зоре, војвода Иван Косанчић устао је раније него обично. Не обедувавши, отишао је до одаје у којој му стоји ратна опрема. Био је решен да са неколицином својих војника одјаше друмом према граници са Бранковићевим земљама и провери колико је сигурна од пљачкаша и одметника. Обукао је ланену кошуљу и преко ње панцирни прслук сачињен од металних каричица. Преко њега навукао аздију од багренице⁴⁾ боје крви на којој је белим и златним концем био извезен змај са раширеним крилима. Скинуо је најбоље копље са зида, лук и тоболац са стрелама а уз десни бок припасао дуги борбени нож. За разлику од већине Лазаревих витезова, ретко је носио штит. Био је надалеко чувен по својој брзини и необичном начину борења, истовременом коришћењу дугог ножа и мача.

На крају, када се огрнуо дугим, скерлетним огртачем, пришао је до источног зида одаје где је испод иконе светих ратника Михаила, Димитрија, Ђорђа, Теодора и Меркурија стајао велики сандук од храстовине. Подигао је поклопац и дах му је за трен запео у грудима.

“Змајевац...”, прошаптао је тихо зурећи у празно дно.

Слуга Радослав постављао је јутарњи обед на сто застрт извезеним стољњаком. Неколико здела са воћем и поврћем, добро усолјену, печену рибу са зељем, неколико колута старог влашког сира, хлеб од суражице⁵⁾, један врч црвеног вина и други, са хладном водом из кладенца. Баш у тренутку када је при врху трпезе, где господар Иван увек седи када обедује, стављао сребрни тањир и позлаћен пехар са угравираним грбом Косанчића, војвода је ступио у одају.

Радослав му узврати један равнодушни поглед и са леве и десне стране тањира постави посребрену кашику, исту такву виљушку и нож.

“Одвешћеш ме сада, Радославе, Ђурђијиној кући...”, рече Косанчић хладним и одмереним гласом, који је у себи садржао претњу и потиснут бес. “И вратићеш ми мој Змајевац.”

Затим је пришао столу и отпио мало свеже воде из врча.

“Ако будем добре воље...”, глас му је био још хладнији, попут воде из дубоког зденца. “Можда ти њиме нећу одсећи руку до рамена.”

Касније тог јутра, стајао је пред неугледним себарским кућерком. Слуга Радослав, помало погрбљен у стиду и срамоти, био је и даље тиха и нечујна сенка. Није ни давао гласа од себе, готово и да није дисао. Косанчић још увек није могао да верује како му је човек којег је познавао читавог живота кришом украо највећу драгоценост коју има. Радослав је био један од ретких који су знали да Змајевац није обичан мач и да рука која га је исковала није људска. Самим тим, његов грех био је још већи. Стога ни Косанчић није знао шта је теже опростити, то што га је на превару изнео из одаја или то што га је дао једној убогој кудељници.

Врата себарске куће су се тада отворила, али уместо остареле мати у жалости на њима се појавила заносна лепотица у танкој ланеној хаљини. Косанчић се и данас са осећањем стида сећа како му је тог трена застао дах од погледа на Ђурђијино витко тело. Направила је још корак или два и стала босим ногама у блато испред њега. Подигла је руке у једном бешумном покрету држећи чврсто дуги мач у драгуљима опточеним корицама.

“Ево, господару...“, прошаптала је гласом који је истовремено подсећао на жубор потока и шум ветра у врбаку. “Ево, твог мача. Он ме је вратио из смрти. А ти буди праведан судија... Па ако ти се хтедне... Врати ме назад.“

Косанчић прихвати мач још увек не скидајући поглед са њеног лепог лица.

“Моје се срце радује што те видим такву Ђурђија“, рече помало збуњено.

“Твоје срце крије тајне које ни сам не слутиш, господару...“, рече Ђурђија, приђе му, клекну на колена и пољуби га у руку.

Иван се осети нелагодно што му захвалност исказује на такав начин али ипак не рече ништа.

Ђурђија устаде и погледа га право у очи.

Слапови бакрено црвене косе сливали су јој се на гола рамена.

Те пурпурне реке повезивале су неком тајном вештином оно што је било и оно што јесте. У једном трену, прошлост поче да копни пред војводом од Косанице, тамне одаје времена прогуташе Ђурђијине очи и свет око њих и иза њих. Као кроз хучећи вртлог, изрони полутама мемљивог себарског кућерка...

Баш као и тог шкртим сунцем обасјаног дана када се Ђурђија поново родила, Иван је и сада, готово једно лето касније, немо зурио у праменове дуге црвене косе који су били расути по постељи око њеног чак и у смрти бескрајно лепог лица.

Свуд око њега чуо се лелек жена. Најгласнија међу њима, Ђурђијина мати, лица изобличеног од бола, јецала је отегнуто и

неразговорно и тај јетки, искристалисани очај у њеном гласу забадао му се у срце попут ножа брушеног дијамантима. Ђурђија је лежала пред њим у својој девственичкој постељи, поред огњишта, на слами застрој асуром и простирком од козије вуне. Беживотна и нема, очију упртих ка таваници у неки само њој знан призор, усана бледих, у чудном, једва видљивом грчу, као да је на њима заувек остала нека никад изговорена реч.

“Како се то десило?“, упита Косанчић опорим гласом.

“Обесила се...“, прошапта Радослав иза његових леђа, гласом који је више личио на болан јецај. “Само што су је скинули с конопца...“

“Зашто?“

“Хтели су да је удају за Павла, сина твог коњушара...“

“Њу? За коњушара? Последњи пут када сам је видео... Дошла је да ми иште Бдински зборник⁶⁾ на читање.“

“Мајка је мислила да ће је тако добро удомити. Били су много... сиромашни.“

“Ђурђија је била једино писмено девојче у селу. Ваљда је ваљала за нешто боље?“

“Ваљала је господару... Али никог није било брига за то.“

“Сахраните је...“, рече Косанчић суво и изађе из себарског кућерка право међу гомилу која је стајала напољу и зурила у њега очима пуним неке злослутне радозналости. Застаде и добро осмотри све те људе.

Из гомиле се издвоји сеоски свештеник отац Милутин и приђе му.

“Војводо...“

“Кажите, попе.“

Отац Милутин заћута за трен, није волео кад га неко тако ословљава, без дужног поштовања, макар то био и Лазарев војвода. Нарочито му се није свиђало то што Косанчић, за разлику од већине племића, увек има *своје* мишљење о стварима које се тичу спасења душе.

“Ја нећу да опевам Ђурђију, војводо...“, настави мало одлучнијим гласом.

“Нећеш или не можеш, попе?“

“И сам знаш шта кажу свете књиге...“

“Значи да не можеш, попе...“

“Она је дигла руку на себе. То је највећи грех.“

“Ништа мањи од оних које сви ми чинимо скоро сваког дана, попе.“

“О нашим греховима, војводо, кад нам дође Судњи час, а о Ђурђијиним морамо сада... Као што рекох, ја нећу да јој држим опело...“

“Онда немој, попе... Све то, ионако, иде на твоју душу.“

Косанчић ступи кроз масу намеран да се врати у своје одаје, када се Отац Милутин опет огласи.

“Ја не спорим ни твоје војводство, ни твоје господство, ни твоје јунаштво, господару...“, глас му је био горак и заједљив. “Али се питам можеш ли се крстом осенити и хлебом причестити, док год носиш ту пексијанску⁷⁾ ствар о појасу...“

Косанчић застаде. Добро осмотри сеоског свештеника који се по ко зна који пут дрзнуо да му се на такав начин обраћа.

“Боље би ти било да скратиш тај језик, попе...“, рече и додирну руком корице мача. “Да ти га овом пескијанском ствари не бих одсекао.“

Рекавши то, Косанчић се окрену и пође ка својој кули, негде иза његових рамена, губили су се обриси сутона црвеног попут Ђурђијине косе.

Ђурђија је сахрањена истог дана на једном пропланку иза брега који је делио насеље од густе хростове шуме. На свежу хумку поп Милутин бацио је гомилицу ситног камења, да отера уроке и умири савест. И да спречи ствари о којима су му причали његови стари. Људи знају и памте. Исти ти људи кажу да духови оних који су дигли руку на себе понекад умеју да буду немирни. И ваља их држати подаље од прага, огњишта и колевке. А време ће учинити своје. Када протече довољно воде Косаницом, када гора неколико пута пресвуче своје зелено и златно рухо, и када људско памћење, порозно и несигурно, избрише сваку грешну мисао на несрећну Ђурђију, она ће умрети по други пут. Али тада ће то бити заувек. Једино ће земља да памти, али је то памћење немо, без слуха, говора и утехе, немо као гроб без знака и белуга. Ђурђијин гроб.

Било је тачно четрдесет дана после Ђурђијиног укопавања, у сутон, Иван Косанчић је клечао пред иконом Светог Ђорђа, свог заштитника, и тихо говорио молитве када се на улазу иза њега појавио Радослав и скрушено прошаптао:

“Господару...“

Косанчић се окрену и погледа га.

“Надам се да имаш добар разлог што ме прекидаш у молитви.“

“Нешто се догађа у себарском насељу...“

“Нешто? *Нешто* се увек дешава доле, мој Радославе. Радост и туга, срећа и несрећа, киша и град...“

“Изиђи на кулу, господару, па се сам увери.“

Иван устаде и сумњичаво одмеривши свог слугу, изиђе на бедем куле са кога је пуцао широк поглед на читаву околину. Ту застаде као

укопан, јер угледа чудан и несвакидашњи приказ. Гомила народа, обасјана светлошћу залазећег сунца које је издужавало њихове уско-мешане сенке до у бесконачност, стајала је у подножју брега на чијем врху су се налазиле појате и обори са стоком. Скоро је било време за починак а они су стајали ту као на вашару, са те раздаљине личили су му на рој пчела, црн и узаврео.

“Шта је ово? Шта то раде сви ови људи?”

“Не знам, господару...”

“Кажи да ми оседлају Дамјана... Идем доле да видим шта се дешава.”

Када је нешто касније сјахао са свог вранца и ступио међу себре Косанчић је одмах спазио горућу искру сујеверног страха што је био посејан по њиховим плашљивим душама. Стао је посред гомиле окружен себрима, меропсима и поносницима, тежацима и женама што су у рукама држале ситну децу. Осмотрио их је строг и подигао глас:

“Шта је ово народе?”

“Ђурђија!”, повика неко из гомиле, из таме. “Ђурђија се вратила!”

“Ко се вратио?”

“Ђурђија...”, промуца Младен, терзија, лево до њега. “Одведе овце на пашу... К’о некад.”

Косанчић разочарано заврте главом и прогура се кроз масу слеђену од страха. Застаде на излазу из насеља који је био у подножју брега и загледа се ка његовом врху.

“Шта се то десило?”, упита са чуђењем гледајући у оборе који су сви до једнога били празни.

“Ђурђија нам одведе стадо у гору...”

“Баш Ђурђија?”

“Јесте... Видели су је неки... И чули како пева...”

“Пева?”

“Да. Певала је... Цело село је чуло ту њену песму...”

“Је ли? А коју?”

“Молим?”

“Коју је песму певала?”

“Па ону... Њену... *Зађе Сунце, душо моја...*”

“Зађе Сунце, је ли? Е па, заћи ће неком за свагда... Чим га ухватим.”

Рекавши то, Косанчић се попе на коња и одјаха назад до куле. Није знао због чега да буде више бесан, да ли због дрскости тог домишљатог лопова који користи себарско сујеверје или због њиховог кукавичлука и глупости, али то није толико важно, тај прерушени весељак није могао далеко да одмакне терајући стадо оваца, уз мало среће, потера ће га стићи ће ускоро, а онда има скупо да му наплати ту неслану шалу. Стигавши пред први пирг⁸⁾, позва стражара.

“Где је војска, момче?”

“Већина је отишли доле, у Марину крчму.”

“Усладило им се ленствовање и призренско вино? Шта раде тамо по читав дан?”

“Играју мице...”, промуца стражар бојажљиво.

“Коцкају се? Тако дакле, лопови нам похараше имање а они удри по вину и блудничењу... Е па, нећемо тако. Кажи Јовану Призренцу да поведе десет људи са собом. Кажи му да се неко дрзнуо да нам краде стоку. Хоћу до поноћи да ми доведе тог лопова везаног. Остали нека иду на починак, сутра нека сви у зору буду на потечишту⁹⁾. Ја ћу лично да руководим вежбањем!”

“Како ти заповедаш, господару.”

Потера сачињена од два туцета коњаника предвођена Јованом Призренцем, најамником који је радио и за његовог оца и у кога је имао највише поверења изјавила је недуго потом. Гледао их је са куле како одлазе преко брда у ружичасти сутон, остао тако још неко време а онда се повукао у своје одаје да тамо настави прекинуту молитву.

Није му се дало да те вечери свом заштитнику Великомученику Георгију ода дужну почаст до краја. Смиреност душе која се у молитви предаје Богу прекинула је вика подно куле. Устао је, заклопио Молитвеник и вратио га на полицу међу остале књиге. У ходнику се готово судари са једном од слушкиња.

“Шта је ово побогу, жено?”, упита је готово срдито.

“Доле у штале, господару...”, промуца жена уплашено. “Нешто се зло десило”

“Опет? Колико зала ће се овога дана десити пред нашим прагом?”

Спустио се до северног дела у коме су држали коње. Већ на улазу чекала га је граја неколицине уплашених тежака. Прошао је поред њих и ушао у шталу. При дну просторије стајала су три човека. Међу њима препознаде Радослава и њему се првом обрати:

“Шта се десило?”

“Погледај према таваници и само ће ти се казати, господару.”

Косанчић подиже поглед и близу таванице, поприлично високо од земље, угледа беживотно људско тело како се клати обешено о конопац од рогоза.

“За име Божје, ко је ово?”

“Павле. Један од твојих коњушара, господару.”

“Шта му би наопако?”

“Он... Видео ју је.”, промуца несигурно Димитрије, псар.

“Кога је видео?”, пресече га војвода погледом као мачем.

“Њу...“, муцао је Димитрије са још већим страхом у гласу. “Ђурђију.“

“А где то?“

“Пре два сата је улетео у Марину крчму, махнит као да га демони гоне... Викао је како је поседнут. Како му се Ђурђија указала... И како га је молила да му буде невеста...“

“Вама је свима то Марино вино помутило разум. Нећу те питати шта си ти тамо тражио, Димитрије, и ко се за то време бринуо о мојим псима, али кунем ти се...“

“Господару!“, довикну неко са улаза у шталу и остави војводу недореченог.

“Шта хоћеш?“

“Потера се вратила!“

“Добро је. Јесу ли ухватили лопове?“

“Не! Они су...“

Један болни јецај проломи се тада са улаза. Неко је у патњи и муци дозивао мајку. Косанчић је пуно пута чуо тако нешто.

Од ратника који су умирала на бојишту.

Потрчао је према излазу праћен слугама, иза њих остаде мртво Павлово трупло да се клати обешено о дебелу греду. Коњи у штали почеше да њиште и да се трзају ударавши копитима о дрвене ограде.

Напољу га је чекао приказ коме се не би надао ни у најцрњем сну.

Већина војника из потере била је заузета смиривањем својих престрављених коња од којих је неким чак ишла и пена на уста. Остали, неколицина њих, стајали су крај каменог зида на који су била ослоњена двојица коњаника. Косанчић им приђе и угледа прво оног чије су мртве очи биле упрте у тамно, звездано небо. Лева рука му је била крвави патрљак, а на врату је зјапила огромна рана, црна од усирене крви. Војник до њега био је онај који је јечао и дозивао мати, на лицу је имао ужасне ране, трагове великих и оштрих канци, а на левој бутини недостајао му је комад меса, откинут јаким, силовитим угризом. Двојица његових другова покушавали су да га смире и завију му рану која је само конопом била подвезана да не би умро од искрварења, али им није успевало јер је био готово луд од бола и престрављености.

Косанчић им рече да се помере, клекну крај младића који се батргао као да га походе страшни кошмари, прекрсти се, додирну му чело десном руком и промрмља нешто на неком за остале непознатом језику. Војник се у трену смири, глава му клону на хладан камени зид, као да је уснио.

Војвода се подиже, праћен пренераженим погледима и потражи Јована Призренца, вођу потере.

Проседи, плећати ратник у лаком сребрнастом панциру стаде пред њега.

“Шта се десило?“, упита га Иван.

“Вукови, господару... Стотине њих.“

“У ово доба године? Шта то збориш? Јеси ли пијан?“

“Волео бих да јесам. Али тамо... Пратили смо траг до шуме. Када смо ушли у њу, напали су нас... Једва смо им утекли.“

“А стадо?“

Један од војника који су стајали иза Призренца баци нешто пред ноге свом војводи. Косанчић погледа ту ствар на земљи пред собом.

Блиставо црно око, на откинутој глави заклане овце, једино што се и могло разазнати на чељустима и канцама унакаженом лицу, узвраћало му је поглед пун тупог, студеног мртвила.

“Поклано“, процеди Призренац кроз зубе. “Све до једног.“

“Како...“, муцао је Косанчић збуњено. “Вукови никад не силазе са планине лети...“

“Силазе ако их неко дозове, господару.“

“Шта то хоћеш да ми кажеш?“

“Видели смо је“, рече Јован и обори главу.

“Кога си видео, за име Божје?“

“Њу... Ђурђију... Вампирушу! Семе јој се затрло! Она их је дозвољала! Док су клали овце, седела је на једном брежуљку и певала... А онда их је и на нас напујдала. Да нам није било бистре главе и брзих коња и нашег би се меса нагостили!“

Војвода је зурio у једног од својих понајбољих ратника са неверицом, главом су му пролазиле разне мисли, свака црња од претходне. Ђурђијин леп лик и витко тело изронише из тог црнила на трен, и дуга, бакрено црвена коса, зраци сунца на смирају...

“Нека неко позове попа Милутина“, промрмља. “Морамо да...“

“Милутин је отишао“, прекиде га слуга Радослав.

“А куда то?“

“Иза брега.“

“Шта то збориш? Иза ког брега?“

“Иза оног, подно ког смо сахранили Ђурђију.“

Коњ је бесно рзао под њим док је, чврсто стежући дизгине, јахао према врху брега иза ког се налазила храстова шума. Био је бесан што се отац Милутин одлучио да било шта дела пре него за то упита њега, свог господара. Још беснији је био због оног што је слутио да поп намерава да уради. Ако се то деси, са Божјим благословом или без њега, следећу крв која која ће да падне просуће он својим мачем и својом десницом.

Прошао је појате и празне оборе и стуштио се према подножју брега право ка месту где је црвенкоса лепојка, четрдесет дана раније, нашла вечити мир, и тамо, под сјајем звезда и Месеца, крај хумке урасле у траву, угледа три силуете. Ободе Дамјана још јаче и гневније, наслућујући ко се то усуђује да скрнави Ђурђијин гроб. Стигавши до хумке и три људске фигуре повијене над њом, доби потврду тих својих слутњи.

Отац Милутин подиже главу и равнодушно га осмотри.

“Којим *добром*, војводи?”

“Шта то чиниш попе, за име Божје?”, упита га Косанчић зурећи у глогов колац који је човек у мантији држао у левој руци, у велики дрвени крст у рукама једног уплашеног себра и овећи чекић у рукама Првоша, сеоског поткивача.

“Шта чиним? Хоћу вампируши срце коцем да прободем! Да је вратим у Ад из кога нам је ђаво посла...”

“Ђаво, кажеш? Благо вама поповима, ви за све што вам у животу крене наопако не кривите себе, већ ђавола...”

“Причај ти шта хоћеш војводи, ово је ђавоља работа и ја ћу да учиним шта сам наумио...”

“Ти знаш добро шта о томе каже Законик.”

“Душанови закони су за људе од крви и меса а не за децу ђавољу!”

“Душанови закони кажу да ће свештеник који скрнави гробове тражећи вампире бити рашчињен.”

“Ја чиним оно за шта сам рукоположен, велможно, а ти како хоћеш...”, рече отац Милутин и одмахну презриво руком означивши тако да је овај разговор за њега завршен.

Иван тада трже мач из корица и замахну њиме. Зауставио је оштрицу тик испод свештениковог врата, поп пребледе и укочи се, очи му се испунише страхом.

“Слушај попе, ако се не манеш ове залудне работе и сместа се не вратиш у насеље, ја ћу да те рашчиним са овог света. Кунем ти се... И тебе и ове твоје помагаче... Па нек се прича после како је Косанчић одрубио главу свом попу само зато што се овај дрзнуо да верује у вампире.”

Отац Милутин стајао је пар тренутака као окамењен са оштрицом мача под грлом, његова уобичајена речитост изненада беше пресахла пред Косанчићевом нимало наивном претњом, добро је знао да војвода зна да убије и за мање ствари, осим тога, иако је био слуга Божји, нимало му се није свиђала идеја да постане мученик за веру. Он коракну уназад не одвајајући поглед од сечива и баци дрвени колац на хумку пред собом.

“Добро господару...”, промрмља трудећи се да гласом не ода да се уплашио, “Нека буде како ти хоћеш... Али зажалићеш...”

“Неко ће вечерас да зажали што се родио. Ако сместа не умукнеш и склониш ми се са очију, то можеш да будеш и ти, попе.“

Одмеривши још једном људе пред собом, презриво и са висине, онако како само великаш то уме да учини, војвода Иван Косанчић ободе свог коња и одјаха право у храстову шуму.

Мрак пред њим бивао је све гушћи, сенке храстова издужене и чудовишно велике, само је небо орошено звездама титравим сјајем обасјавало пут. Избио је на један пропланак и застао на његовој ивици, на стотињак метара одатле протезао се пропланак насред шуме. Лаганим касом кретао се напред а онда, на узвишици равно испред себе, угледа људску прилику како седи на једном повећем камену. Прво је била нејасни обрис под светлом звезда а онда све стварнија како јој је бивао ближи. Када је запазио дугу, расплетену косу и белу хаљину која је пркосила тами, Косанчић тихо промуца:

“Жена?“

Тада, сасвим ненадано, пропланком се проломи диван, милозвучан глас и песма њему добро позната. Он осети како му таласи језе клизе низ леђа. Већ је чуо ту песму, једном давно, и тај глас што му се чини да силази са небеса а уствари долази из гроба.

“Ђурђија?“

Сишао је са коња, лагано и опрезно, док му је у ушима одјекивао сетни, језовити глас, корачао је лагано ка месту одакле је тај глас допирао очију широм отворених да би што боље видео оно што изгледа и пева као Ђурђија а можда је само привиђење које твори Нечастиви жељан људског мяса и људске душе. Када је дошао до узвишице на којој је прилика стајала обасјана сребрним светлом младог месеца, дах му застаде од изненађења, тело му се укочи у некаквом чудном грчу и ледени прст сумње прободе му груди, дубоко и болно. Та девојка што је стајала пред њим била је без сваке сумње потпуно истоветна Ђурђији, као сестра близнакиња, исто питомо лице, иста дуга, бакрено црвена коса, исти стас, исти глас... Ипак, постојало је нешто нељудско у самој њеној појави, нешто сабласно, нешто што га је плашило. То нешто најбоље се видело у њеним очима, била је то нека дубина, вртлог саздан од мрака.

“Ко си ти?“, упита тихо, загладан у тај вртог.

“Зар ме не препознајеш, господару?“, одговори она и насмеши се. “То сам ја, Ђурђија...“

“Ниси ти Ђурђија... Ђурђија је мртва.“

“Да. Мртва сам. За небо, Бога и наду... Али моја душа још увек лута између дана и ноћи, неба и земље... Моје сте тело убили, али душу нисте, војводо... Душу вам нисам дала. Можеш је видети како у глуво доба лебди над гробом без белега.“

“Душа и не може да умре... Тако кажу свете књиге.“

“Тако је. Али душа мора да се смири... Да отпочине, у рају или паклу, како се коме заломе... А моја душа није нашла мир.“

“То је био твој избор, Ђурђија.“

“Мој избор?“, утварно лице згрчи се у необузданом налету беса. “Мој избор, војводо? Једини мој избор у животу био је када сам ставила омчу око врата, све до тада за мене су бирали други.“

“Не разумем те шта ми то збориш Ђурђија.“

“А и како би, војводо? Ви мушкарци никад и нисте имали разумевања за женску патњу, можда баш зато што сте они који је највише стварају... Ви имате срце за ваш сопствени бол, он вас заслепљује, зато сте толико окрутни. Нико, па ни моја мајка, баш као и ти сада, није схватио зашто нисам хтела да будем снаха једног коњушара и невеста простаку и ленштини... Од живота који би вечито да ми кроје други могла сам да побегнем само на једно место.“

“И? Јеси ли побегла довољно далеко?“

“Не, нисам. Права смрт је само она која ти донесе мир. Онај вечни.“

“Која је цена тог мира, Ђурђија?“

“Цену мог мира платићеш ти, војводо.“

“Могу наредити попу Милутину да те опева.“

“Не будали, Косанчићу, клетва што лебди над мојим гробом не решава се једним опелом.“

“Шта, онда, хоћеш?“

“То што хоћу...“, глас јој постаде сличан шиштању змије.

“То што ми треба...“, речи јој постадоше хладне попут срца тлачитеља.

Нека необична студен прошири се пропланком и Косанчић је осети свим својим бићем. Није знао откуда је дошла али је био сигуран да ју је створило нешто нечисто и зло.

“...Сама ћу да узем“, прошапта Ђурђија гласом толико нељудским да је подсећао на режање.

Из мрака, из грмља, из сенки столетних храстова, из таме, мутне и злокобне, похрлише длакаве телесине, смрдљиве њушке и чељусти, оштри, жути очњааци жедни крви и убијања. Иван никад није видео толико вукова на једном месту, било их је неколико чопора, распамљени и бесни, за трен су га опколили, јаросни од недавног клања, спремни да га растргну на комаде.

Највећи међу њима појавио се испред једног дебелог, високог храста. Очи су му биле опточене живом ватром, крзно накострешено, био је спреман за скок, али као окамењен у том положају, готов потпуно непокретан.

Иван му тада приђе мирно као што пастир прилази залуталом јагњету.

“Ако си ти вођа овог чопора...”, обрати му се на његовом језику. “Онда би требало да знаш да није добро окренути се против оног који носи Змајево Знамење.”

Косанчић потегну мач, али тек толико да из корица изађе део при дну, код балчака. Змај угравирани на том месту засија тада врелим, за-слепљујућим пламеном. Звери зацвилеше и почеше да се повлаче назад, престрављене и махните, бела пена им удари на уста а крв на брњице и уши. Косанчић направи још пар корака и цвиљење поче да се претвара у болне урлике који запараше звездану ноћ изнад њега.

Као што су се и појавили, вукови се повукоше у шуму, иза њих остаде несносан смрад и трагови шапа на земљи.

“Изгледа да сам те потценила, војводо“, зачу Ђурђију иза себе.

“Последњем који је то учинио, одрубио сам главу.”

“Нисам ти ја Јусуф-Паша. Мени си већ одузео оно мало живота.”

“Реци шта иштеш, Ђурђија.”

“Мени треба оно што ти је једном искала моја мати... А ти јој ниси дао.”

“Змајевац?”

“Да, твој мач. Једном ме је већ вратио из мртвих. Вратиће ме опет...”

“Ниједан мач, па ни Змајевац, не може чинити ствари тако чудесне. Из наручја смрти вратиле су те молитве твоје матере. А мој мач, баш као и сваки други, у туђим рукама је само парче мртвог челика.”

“Ја нисам ни рекла да ће ме мач сам вратити назад. Нити да га иштем за себе.”

“Него за кога га иштеш, Ђурђија? Ко то жели Змајевац?”

“Мој господар... *Нејоменик*.”

Иван осети како га нешто прободу у дну трбуха. Неке неразазнатљиве сенке померише се иза Ђурђије. За трен кратак колико трептај ока, Косанчићу се учини како нешто злокобно и немо, старо колико и свет, стоји између столетних храстова, да би опет нестало у тами.

“Висок је попут горе а црн као гавраново крило...”, шаптала је Ђурђија сабласно. “Има очи крупне и испуњене ватром. Ја ћу њему дати твој мач, а он мени нови живот.”

“Шта год да ти је обећао, твој црни господар... Та трампа ти неће донети никаквог добра.”

“А ко говори о добру, војводо? Добро и зло су два воденичка камена. А знаш шта смо ми, узданице Лазарева? Зрна пшенице што се тару између њих. Прашина... Што је разнесе ветар по пољу.”

“Тако значи... Видим да си одлучила.“

“Јесам, војводо. Сада ти донеси своју одлуку. Донеси је брзо. Јер ако се вучји зуби не могу дотаћи твог лица са иконе, знај да доле, у селу... *Твом селу...* Има пуно оних чијег се меса вуци могу наситити. Ако ми не даднеш оно што ти иштем, нешто наопако ће се десити. Ноћ ће да се прелије у дан. А брег ће се спустити у дол.“

“И шта онда, Ђурђија? Чак и да оствариш своју освету, шта онда?“

Њене два мртва ока засијаше на трен сјајем у коме је, бар се Ивану тако учини, остало неко ништавно зрно живота. Две звезде које се гасе.

“Можда...“, зашумише речи кроз ноћ. “Можда бол престане.“

Иван заусти да каже још нешто али му се не даде. Туга коју је тада видео у њеним очима остављала га је без речи и утехе. Знао је то, и целим бићем осећао, на уклетом месту где су повели овај разговор није се дало зборити о Богу и нади. Чак и лагани летњи поветарац који је шумео изнад њих, њишући огромне крошње храстова, имао је звук обојен тугом, у њему није било ничег до празнине која се кретала. Косанчић зато занеме и пође ка коњу кога је оставио на ивици пропланка.

“Иди, Војводо...“, промрмља Ђурђија негде у тами иза њега.

“Остави ноћ... Мртвима.“

Хиљаду очију гледа са неба у Ивана Косанчића који јаше кроз мрак душе препуне црних слутњи. И мисли о томе како је било лако било борити се на бојном пољу против Анадолаца и Муратових Јањичара, против пљачкашких банди из Македоније и Алтомановићевих плаћеника. Против оних којима можеш пролити крв, отсећи главу или руку, које можеш упокојити... И који се из тог покоја никада више не враћају. Али како се дићи на неког кога мач не сече и топуз не бије, на неког чијим венама не тече крв и у чијим грудима не куца срце?

У глави му, место одговора одјекну треперави ехо Ђурђијиног гласа.

Твоје лице са иконе...

Жив, злокобан...

Ноћ ће се прелијети у дан...

...пророчански.

А брег ће спустити у дол.

Претећи.

Дуго је јахао, ни сам не зна колико, као у грозници, бесан и очајан. И негде у зору, на раскршћу путева који су га водили незнано где, уморном му се учини да види једну људску прилику како стоји крај

друма, обасута модром светлошћу излазећег сунца. Он затегну узде Дамјану и из галопа пређе у лагани кас. Приближивши јој се, схвати да је то девојка, вероватно једна од пастирки из оближњих села.

Прошла је прстима кроз косу црну као цариградски смарагди које је једном видео у кнежевој ризници и подигла главу откривши необично лепо лице.

“Хваљен Исус, господар Иване.“, глас јој је био звонак, готово детиње раздраган.

“Во вјеки вјеков, девојче...“, одговори јој он збуњено. “А откуд ти знаш моје име?“

“Још издалека познала сам твоју црвену војводску аздију и белог замја на њој... А и твоје лепо лице... И дугу косу боје кестена... Ко те неће препознати, од тебе је можда лепши само Бошко Југовић.“

“Однекуд си ми позната, сестро... Чија си ти?“

“Мој је отац ветар Севераца а мајка ми је звезда Даница...“

“Јеси ли можда из неког села у близини?“

“Нисам.“

“Него одакле си?“

“Мој је дом извор у планини, лети спавам под цветом маслачка а зими сам пахуља на твојем длану, у јесен са лишћем опадну моја крила а у пролеће поново израсту као пупољак на дрвету...“

Косанчић је зурео у то девојче које га је зачикивало неразумљивим загонеткама покушавајући да проникне у дубине њених модро-плавих очију, она се тада насмеши на чудесан, неизрециво леп начин и поново дотакну врховима прстију праменове своје црне косе.

“Зашто ме тако гледаш, војводо? Јесам ли ти лепа?“

“Јеси.“, промуца он.

Она се насмеши, очигледно обрадована оваквим његовим одговором.

“Онда ме узми за жену. Родићу ти петоро деце.“

“Бојим се, лепојко, да сад није време за женидбу...“

“А ја се бојим, Косанчићу, да ће за лето или два бити доцкан.“

“Доцкан за шта?“

“За све, војводо. Зар ниси чуо? Брег ће спустити у дол...“

Талас језе лизну низ Косанчићеву кичму када девојка изрече последњу реченицу.

“Своју посестриму нећеш наћи на месту ка коме си се запутио...“, рече она гласом који је био мање присан.

“Откуд знаш да...“

“Наиса је отишла у гору на већање, окрени коња ка Западу, на месту пар сати јахања одавде налази се прелаз, позови Чуvara и питај га да те упуту ка Црним Водама... То је извор у шуми где ће бити веће... Сестра ће те чекати до поноћи.“

“Је ли то све?”

“Јесте... Путуј с Богом, Змају од Радана.”

Он ободе коња и крену назад, ка западу, осврну се да још једном погледа црнокошу лепотицу али ње више није било. На месту на коме је стајала уздизало се малено дрво брезе.

Отац Милутин стоји пред окупљеним светом и својим ситним, бадемастим очима одмерава свако уплашено лице пред собом. Да, ти јадни, одрпани људи су очајни, престрављени, збуњени и изнад свега слаби. И управо у тој њиховој слабости лежи његова прилика. Сад је тренутак да он постане и господар и чудотворац и спаситељ. Пар тренутака ћути са замишљеним и забринутим изразом на лицу, затим их гледа некако сажаливо и надмоћно, онако како је то видео да чини Кнез Лазар приликом једне посете Крушевцу, а онда започиње своју беседу. Беседу која ће му, искрено се нада, потпуно изменити живот.

“Браћо, ваш и мој господар Иван Косанчић синоћ је отишао на пут, нико не зна ни где ни коме... Само је узјахао коња и отишао.”

Маса се ускомеша, до њега допреше узвици негодовања и једна тихо изговорена клетва. Осети у души неко чудно задовољство, очигледно је изабрао праве речи за почетак.

“Сви у селу знају да је наш господар благородан човек. Да у цркву иде и Богу се моли. Да чита књиге староставне... А опет... Кажу да говори језике немуште. Птичје и звериње... И оне туђинске. Од Латина и Млечана, Ромеја и Агарјана... Ономад ми један ковач рече како га је једном у Прокупљу чуо да збори мановски¹⁰⁾.”

Гласни жамор пропрати ове свештеникове речи, сачекавши да се гомила мало примири, он дубоко удахну и настави да говори:

“Оставио нас је браћо! Издао нас је! Напустио нас је сад, кад нам је најтеже! Изгледа да се синоћ толико уплашио оне вампируше да је одмах побегао у Прокупље, свом побратиму Топлици или можда у Призрен, Милошу Обилићу. Док он буде пио хладно вино, нас ће прождирати вуци!”

“Право збориш, попе!“, довикну неко из гомиле и то га охрабри да настави још жешће да оптужује свог војводу.

“Ја сам му лепо говорио да је све то ђавоље дело, и хтео сам коцем да прободем ону кучку Ђурђију али ми он није дао, потегао је мач на мене, хтео да ме посече... Ко зна, можда је и он у дослуху са нечастивим, можда је све ово његово масло!”

“Не грешим душу, Милутине...“, рече Димитрије, један од псара.

“Да не грешим душу? Лако је теби да тако кажеш, синко, ти ниси био на Ђурђијином гробу, синоћ, кад се појавио тај бестидник... Није теби ставио мач под грло! Људи! Синоћ је Ђурђија позвала чопор вукова да нам покоље овце... Кога ће вечерас да кољу ти исти вуци?”

“Шта онда да чинимо, оче?”

“Постоји само један начин да се злу стане у крај...“, рече отац Милутин и подиже дугачки глогов колац, “Вечерас ћу отићи до њеног гроба и учинити оно што ми света дужност и вера у Бога налажу, а од вас тражим само једно... Да не заборавите услугу коју сам вам учинио!”

“Нећемо, Милутине, нећемо!”

“Бог те благословио!”

Он стоји и ликује пред изливом одушевљења и захвалности, чита им из очију да ће му оно што ће вечерас учинити памтити до краја живота и пита се да ли се исто тако осећао Мојсије кад се пред њим отворило Црвено море. Да, од овог дана он је постао господар, преотео је из руку свог омрзнутог војводе ту опојну, најлепшу власт на овом свету, власт којом се човек највише приближава Богу... Власт над људима и њиховим судбинама.

До тог самотног раскршћа усред шуме Иван Косанчић стигао је баш у тренутку кад се Сунце изгубило иза брегова на западу и непрозирни плашт ноћи се спустио на земљу. Пуно времена је изгубио лутајући по околини, покушавајући да нађе стазу која је она права. Застао је и сјахао са коња, осврћући се и тражећи погледом особу за коју је црнокоса лепојка рекла да ће га упутити до места које је исходиште његовог пута. Нервозно поче погледом да одмерава сваку лелујаву сенку пред собом док му се у души будила сумња да је, можда, преварен. Ако на овом усамљеном прелазу не нађе чувара о којем је говорила загонетна девојка, онда је све узалуд.

Тек да отклони те његове сумње, једна сенка искорачи из мрака, готово нечујно. Иван се окрену ка њој и положи шаку на дршку мача.

Сенка крену још пар корака напред и стаде на сред раскршћа обасјаног месечиним.

“Здраво, Бигош“, рече Косанчић када угледа старог познаника.

Наказно створење пред њим било је високо неколико стопа, имало је лице које је било чудовишан сплет животињских са понеким људским цртама, између дебелих усана вирили су очњаци слични псећим а руке су му биле налик канџама. Било је обучено у исцепану зелену одору која је видела и боље дане а о појасу, на искрзаној канији, висио му је скупочени мач са златом опточеним корицама и великим црвеним рубином при дну сечива.

“Гледај ово црвено око, Бигош ссада далеко види, Змају од Радана.“ глас му је био шиштав и промукао.

“Можеш ли онда за мене да видиш пут до места званог Црне Воде?”

“Тиииии... Расссс... Рашшшшшшко псссссетто... Црне Воде... Није му месссссто на Црне Воде.“

“О томе ти не одлучујеш, Бигош.“

“Бигошшиш Чувар Прелаза, Змају... Плати Бигошу прелаззз...
Пустиће те...”

Косанчић отпаса врећу са дукатима и добаци му је.

“Имаш ово... И моју захвалност.“

“Бигош не треба твоје дукате, српссссски псссссу! “

“Шта онда хоћеш?”

Наказни створ га је подозриво гледао својим жућкастим, полуљудским очима, Иван се трудио да остане равнодушан, мада су му мисли били заокупљене овим чудним бићем. Бигош је био оно што се у Вилинском свету назива Чуварем Прелаза, и Косанчић је био један од ретких који је то знао. На местима од нарочитог значаја, а то су углавном била места где су била вилинска кола, и где се укрштавају разне силе, постојали су чувари који су пазили да их Људи у својој безобзирности не оскрнавe. Таква места су сматрана уклетим и сви су их избегавали, нарочито ноћу. Сам Бигош, како му је Наиса једном рекла, био је син једне сељанке која је згрешила са водењаком. Родила га је на једној ливади, непосредно пошто су је прогнали из села, и умрла. Ту га је нашла једна вила Нагоркиња и однела у планину. Иако је био ужасног изгледа, Горска краљица се сажалила на њега и поверила му чување тог раскршћа у шуми. На тај начин је његовом животу дала какав-такав смисао.

“Ссссад ћу ти рећи, Змају... Али прво он сссиће сссса коња. Да га боље видим...” рече водењак и извуче свој криви мач из корица.

“Одакле ти тако лепо оружје, Бигош?”, упита га Косанчић силазећи са Дамјана.

“То је Сссссабља са очима, Косанчићу. Сссссс... Бигош је позајмио од дебелог ромејског трговца...”

“Позајмио?”

“Да. Сссссс... Лепо ссссссам га замолио да ми је дадне... Опирао ссссссе Бигошу, па сам морао да га мало расссссспорим. А сабљу ћу да му вратим... На оном ссссссвету...”

Косанчић стаде пред њега, анђама је био нижи него што је тако изгледало на први поглед, једва да му је досезао до појаса.

“Бигош неће твоје дукате, Змају“, у гласу му се осећао призивук злобе.

“Нећеш злато?”

“Не.... Сссссс... Неће злато...”

“А шта хоћеш?”

“Бигош хоће да ссссе огледа сссса Змајем.“

“Ти да се огледаш са мном? А у чему то?”

“У гађању... Сссссс... Ако те ова сsstrела не погоди... Бигош има ссссигурну руку... Бигош ти њоме покаже пут за Црне Воде.“

Иван није могао а да се не насмеје на овај предлог, завртео је главом у неверици и добро осмотрио свога такмаца.

“Како ти драго, анђамо. Реци ми на који начин би да уприличимо овај мегдан?”

Бигош развуче дебеле усне у кез који откри редове оштрих зуба.

“Виле кажу да можеш да ухватиш сссстрелу у лету...”

“Тако кажу виле?”

“Да. Бигош присслушкивао... Доле, на потоку...”

“И шта још кажу?”

“Кажу да си напола њихов... Али и да си рашко пссссето... Пту!”

“И то је тачно, Бигош. Али не дотиче се нашег огледања.”

Бигош подиже руку и показа у правцу запада.

“Ено... Ссссс... Сссстаро дебло на сто корака одавде... Ссссс...”

Стани тамо.”

“И шта онда?”

“Бигош те гађати сссстрелом...”

“Добро. Сачекај да ја узмем свој лук и тоболац са коња.”

“Не!”, успротиви се анђама. “Бигош тебе сссстрелом... Ти њега ножем. Или тако или неће да види Црррррне Воде.”

Косанчић застаде изненађен домишљатошћу водењака.

“Значи ти одређујеш како ћемо се огледати?”

“Мој прелаз... Ссссс... Моји закони.”

“Добро, онда... Хајде. Да се јуначки огледамо.”

Иван завеза коња за дрво у близини и пође ка деблу које му је Бигош показао. Пре но што је ступио пред њега, анђама му довикну:

“И још нешто... Бигош хоће твој борни нож! Леп ножжжжж... Поссссребрен... Позлаћен... Бигошу ће лепо да стоји о појассссу...”

Косанчић се окрену ка њему када изброја сто корака.

Бигош подигну лук и потеже стрелу из тоболца.

Раскршћем је господарио беживотни мук. Чуло се само шкрипање тетиве анђаминог лука док је натезао стрелу од буковине.

Резак, шиштећи звук запара полутаму, стрела са врхом од животињске кости пресече ноћни ваздух. Косанчић ју је видео како долеће ка њему али се не помери. Уз туп ударац она се забоду у дебло иза њега.

“Ова ти је за наук, Бигош.” рече хладно. “Удри опет.”

Водењак затеже нову стрелу и пусти је. Трен потом она се заби у земљу, одмах крај Косанчићеве леве ноге.

“Ова ти је за ништост. Удри опет, анђамо.”

Трећа стрела полете и уз шиштећи звук нестаде у шуми иза војводиних леђа.

“Ова ти је за гордост, Бигош.

Анђама потеже и четврту стрелу, запе лук, нанишани... Зауставио је дисање за један дуг трен, дуго гледао преда се док су му капи зноја росиле чело и улазиле у буљаве, полурибље очи. Недуго затим, он опусти прсте десне шаке, стрела клизну у ноћ, једва чујно, попут ветра. У магновењу му се учини како, кидајући ваздух, лети ка војводиним грудима, погађа право у белог змаја извезеног на црвеној аздији, пробија месо и кост, и убија га попут звери.

Бигош није ни видео шта се десило, његова два жућкаста ока само су трепнула, и све је било готово. Змај од Радана и даље је стајао на истом месту, сто корака удаљен до њега, чинило се да се није ни померио.

Бигош спусти свој ручно прављени лук. Са севера зашуме благи поветарац.

Косанчић је радознано проматрао стрелу коју је држао у десници.

“Пробај да их правиш од бољег дрвета, Бигош. Боље ће летети...”

Уз очигледан напор анђама показа у правцу истока.

“Цррррне воде... Онуда...”, рука му је благо подрхтавала.

Косанчић баци стрелу у траву и извуче борни нож из корица.

“Бигош...”, рече хладно. “Решио сам да ти ипак дам свој нож. Подигни руку...”

“Бигош неће нож, војводо...”

“Подигни руку, Бигош.”

“...Неће нож... Неће...”

“Подигни руку, анђамо.”

“Неће... Неће... Не...”

“Подигни руку, погани створе.”, Косанчићев глас постаде сличан режању. “Кунем ти се светим Илијом, ако то не учиниш, зажалићеш што те је твоја грешна мати икад окотила.”

Сасвим полако, покретом који је одавао страх и неодлучност, анђама подиже десницу, исту ону којом је отпустио све четири стреле на косаничког војводу.

Стајао је тако неко време укочен, као да руком маше незнаном госту, а онда, кроз шум ветра и тишину летње ноћи праћено једва чујним звуком, нешто блиставо долете из мрака и проби му длан.

Страшан урлик запара звездано небо, а онда, тишина се поново спусти на раскршће.

Док сунце лагано замире на западу, отац Милутин са стрепњом која му се угнездила у срцу, упорно пожурје Драгоша и Митра, два себра који су једини пристали да му помогну око откопавања Ђурђијиног гроба. Још мало па ће мрак а они нису откопали ни пола раке, ако тако наставе, ускоро неће имати шта да откопају, јер ће вампируша сама изаћи из гроба, а онда нека им је Свевишњи на помоћи. Немирно

се обазире око себе јер негде у дубини душе осећа да то што ради баш и није неко дело које човеку и хришћанину може служити на част, али ако је то једини начин, макар он значио порицање црквених канона и закона људских и Божјих, да се злу што силази са брега и води чопоре вукова са собом, стане на пут, онда је то мало безбожништво цена која се мора платити. А Бог, ако је заиста толико милосрдан као што кажу свете књиге, знаће да опрости јер, на крају крајева, сва људска дела на овом свету, чак и она најгнуснија, на неки чудан начин, служе Његовој вољи.

Мрак што се спустио са облака или можда са Месеца што виси окачен на злослутном летњем небу, дошао је изненада и чини се прерано, затекавши три човека у недовршеном послу. Тек, само трен касније, сва тројица се следише од страха када из оближњег шумарка један дуг и продоран урлик пресеке ноћ на два дела.

“Ђурђија!“, завапи Митар из допола откопане раке.

“Не бој се...“, рече отац Милутин трудећи се да буде смирен, “Не сме вампируша на светог човека... Само ти настави да копаш, а колац има да учини своје.“

Мада невољно, два себра наставише са копањем стално се осврћући око себе, поп отвори књигу коју је држао у руци и правећи левом руком невидљиве крстове у ваздуху, поче да чита из ње. Оном урлику од пре пар тренутака придружи се још један, јачи и продорнији, затим још један и још један, неколико трена потом, цела гора поче да одјекује од вучјег завијања.

Поп Милутин престаде са појањем, Првош и Митар оставише своје алатке и очима слеђеним од страха почеше да одмеравају сенке у храстовој шуми на пар стотина метара одатле.

“Свети човек, кажеш...“, прозбори неко леденим гласом иза њих, “Ја овде не видим никаквог свеца. Видим само три лешинара што ремете снове мртвима...“

Отац Милутин се окрену и тада испред себе угледа нешто од чега му застаде дах. Била је то девојка готово истоветна покојној Ђурђији, само превише бледог лица и очију црних и дубоких. Носила је белу одору и венац од увелог пољског цвећа на глави и гледала га са неком ужасавајућом слутњом у очима, ипак, оно што је најчудније било у вези њене појаве била је то да су се кроз ту исту одору назирали обриси храстове шуме у позадини, гледајући тако у њу и *кроз њу*, оцу Милутину се чинило као да пред њим стоји биће саздано од јутарње измаглице, прозирно и нестварно лако.

“Натраг у пакао, ђаволе!“, повика свештеник престашено и подиже свету књигу коју је држао у руци.

“Пакао, попе?“, процвили Ђурђија. “Неком другом ће се ноћас отворити врата пакла...“

Она тада својом прозирном, готово невидљивом руком зграби Митра и подиже га из раке као да је џак пшенице, себар поче да вришти и да се отима али већ следећег тренутка ти крици пређоше у самртни ропац који је пратио пуцање његове кичме. Ђурђија пусти његово мртво тело да клоне на хумку тек ископане земље и окрену се ка Драгошу који је увелико бежао пољем. Две речи неког непознатог језика склизнуше јој са усана и чопор вукова излете из шуме и стаде да гони несрећног човека.

“Шта... Шта то учини? Шта учини?“, мрмљао је отац Милутин сав избезумљен од ужаса, грчевито стежући кошчатим рукама књигу са кожним корицама.

“Бора теби, попе...“, тужно се насмеја Ђурђија док су иза њених леђа у ноћи одјекивали крици несрећног Драгоша. “Шта си то *џи* хтео да учиниш ништи Милутине?“

“Ја? Хтео сам да ти подарим мир... То сам хтео...“, промуца свештеник корачајући уназад.

“Мир? Глоговим коцем? Е па, хвала ти на дару попе...“, рече Ђурђија и поче да му се примиче. “Кад би такви бедници као ти могли да даривају нешто тако велико, онда би остали људи били богови...“

Она испружи своју магличасту, утварну руку, зграби га за косу и подиже са земље. Свештеник поче да јауче и преклиње у исто време, негде у пољу још увек се чуло Драгошево вриштање помешано са вучјим урлицима.

“Како си ме оно назвао, попе?“ упита га Ђурђија уносећи му се у лице, “*Кучком?* Зар тако о једној госпи?“

Отац Милутин не рече ништа, његова душа лагано је зарањала у црни бездан њених очију неспособна да се одупре том несхватљивом зову ништавила. Оно што му је било најболније у тим тренуцима спознања, било је то да у себи није нашао ни траг онога што је називао вером, ни трачак оне љубави и наде коју је проповедао другима читавог живота. Све оно што је пронашао у својој души у тим часима пуним незнања била су бескрајна пространства страха. Загледавши се тада, у тренутку смрти, у своју душу, Отац Милутин видео је исти онај црни вртлог из Ђурђијиних очију, исту ону празнину и мрак.

Већ следећег тренутка, уз нељудски осмех на мртвим уснама, Ђурђија му голом руком распори груди и из њих извади нешто топло и дрхтаво.

Нешто живо...

Још један продорни урлик запара глуву летњу ноћ.

Отац Милутин клону крај допола ископане раке. Очи су му биле широм отворе. Зурио је у Ђурђијин гроб као у свој сопствени.

До Црних Вода Косанчић је стигао негде око поноћи јашући уским, кривудавим стазама обасјаним шкртим светлуцањем звезда. Када је сјахао са коња и пришао стени из које је као крв из расечене вене куљала вода црна попут косе загонетне девојке коју је сусрео тога јутра, он зачу како негде иза његових леђа лагано васкрсава сетна, мелодична песма препуна неке праисконске туге. Гласови који су певали ту песму били су обојени сећањима на дане и догађаје заувек однете бујицом времена и у себи су носили трачак бола и чежње за земљом која већ одавно више не постоји. Иван привеза свог вранца за једно дрво крај стазе и крену у правцу из ког је та песма допирала. Проби се кроз густу шум и изби на пропланак обасјан јаком, неземаљском светлошћу. Дах му запе у грудима када угледа призор пред собом, иако тако нешто не види први пут.

На малом пропланку од спарушене траве, правилног овалног облика, група од неких десетак Вила играла је уз мелодију прастаре песме певане на неком непознатом језику заборављеном од људи, још неколико њих седело је на земљи или трави околу и са осмехом на уснама посматрало необичну свиту. Стајао је тако пар бескрајних момената загладан у тај предиван сплет дугих коса, прелепих лица и чврстих груди не могавши да дође к себи од те заслепљујуће лепоте што се сјатила ту, на пар корака од њега. Ни сам није знао колико је дуго био на ивици пропланка опчињен вилинским плесом и магијом њихове божанске лепоте, када иза себе зачу нежан, милозвучан глас:

“Кажу да смртник који види вилинско Коло може да полуди...”

Иван се окрену и угледа добро познат лик. Високу девојку дуге, златне косе која јој је падала све до струка, лица анђеоски лепог на којем су као два смарагда блистала два плава ока. Стајала је обучена у провидну белу одору испод које су се, попут две презреле јабуке, назирале њене крупне, округле дојке. Његова сестра, краљица речних духова.

“Наиса...“, изусту он и крену јој у загрљај.

“Брате мој...“, промрмља она и обујми га чврсто рукама, “Ти си изгледа заборавио на своју посестриму. Баш као што време заборавља нас и читав овај пролазни свет.“

“Не говори тако, сестро. Бића од твога рода не старе.“

“Старимо, Иване...“, рече она и положи длан на његов образ, “Старимо... Изнутра. И овај свет је остарео са нама. Ускоро ће доћи време да напустимо ми њега или он нас.“

Она се насмеши, узе га за руку и поведе низ ледину ка осталим вилама које су већ биле прекинуле плес и седеле на трави.

Једна од њих устаде и приђе им. Била је то црнокоса лепотица сасвим оскудно обучена, од одеће је имала само једну сребрну огрлицу око струка. Косанчића преплави стид при погледу на њено голо тело.

“Ово је Авалина... Госпа од извора“, рече Наиса, “Верујем да сте се већ срели.“

“Јесмо...“, промуца Косанчић када у обнаженој лепојки препознаде загонетну девојку од јутрос.

Авалина му приђе загонетно се смешећи и рече нешто на Вилин-језику. Затим га обгрли руком и пољуби, додир њених усана био је као додир латице цвета, нежан и нестварно лак.

“Свиђаш јој се...“, рече Наиса уз осмех.

“Биће да је тако, сестро.“

“Ако желиш да ти постанем љуба...“, Авалинин глас био је мек попут мајчиног додира. “Окити ме златом и сребром. Можеш ли то, војводи Лазарев?“

“Сумњам да ме таквога желиш, Авалина. Твоја лепота заслужује неког мање смртог.“

“Али, не... Војводи мој...“, успротиви се она. “Моја лепота ће бесмртним да те учини. Само ако то желиш.“

“Није потребно, лепојко“, рече он уз осмех. “Мене је мој Господ већ учинио бесмртником.“

Авалинине очи тада посташе два танушна прореза, усне јој се искривише у подругљив осмех:

“А реци ми, Змају од Радана, је ли те тај твој Бог... Који је прогнао мене и мој народ... Учинио отпорним на турске сабље? Да ли ће те он спасити кад ти анадолски коњи буду просипали дроб и мрвили кости у прах?“

Иван је погледа збуњено оставши без речи пред овим изненадним налетом њеног презира, она настави, још презривије:

“Ви убоги људи и ваша гордељива ћуд. Све бисте бацили под ноге, мислите да вам нема равних под капом небеском, само зато што сте довољно глупи да верујете у милосрђе које вам неће бити дато... Да ти кажем шта видим, Змају од Радана, овако многоочита као херувим. Видим Алај-барјак како се вије по големом пољу. Зелен је као безнађе и црн попут...“

Вила не заврши шта је започела јер тада Наиса тихо, заповеднички прозбори:

“Авалина...“, глас јој је био чврст и одмерен. “Зар тако желиш добродошлицу мом брату?“

“Он није твој брат, он је један од њих, само што има знак на...“

“Није на теби да о томе судиш.“

“Ја сам само...“

“Одлази.“

Авалина упути Наиси један увређен, молећив поглед, али све што је добила био је бескрајно хладан одговор.

“Ја сам овде друга по старешинству. И ти ћеш да учиниш оно што сам ти заповедила.“

“Да...“, промрмља Авалина, “Моја госпо...“

Наиса затим без речи поведе Косанчића ка средини пропланка где је већ отпочело већање.

Скупом вилинских бића доминирала је једна висока, смеђокоса лепотица, достојанственог држања, одевена у дугу, златом извезену хаљину која је падала до саме земље. Косанчић у њеном лику одмах препознаде Јерисављу, Вилин-краљицу и старешину скупа. Њено лепо и озбиљно лице оштрих црта блистало је у полутами попут Сунца, све на њој, и коса и руке и лице, били су младолики, као у девојчице, само су њене крупне, црне очи, на неки чудан начин одавале колико уствари година она има. У њиховим дубинама јасно су могли да се назру обриси старог света, зидине од смрзнутог злата, извори река што сежу у бескрај, рајски вртови и очи прамајке Еве... Заборављени кругови живота у свету из кога је њен сој заувек изгнан, свету који још увек живи у та два ока и који ће једног дана умрети са њима.

“Добро нам дошао Змају од Радана“, рече она достојанственим тоном. “Нама, горским и речним вилама, биће част да те бар за једну ноћ примимо у Окриље.“

“Хвала на овим дивним речима, пресветла госпо...“, рече Косанчић и дубоко се поклони, “Мени, обичном смртнику, још већа је част бити овде са вама.“

Јерисавља му узврати једним благим осмехом и наклоном а затим нареди осталим вилама да седну у круг и да веће отпочне. Косанчић је заузео место ван круга, седајући на траву десетак корака одатле. Наисе му приђе, у левој руци држала је велику, румену јабуку.

“Вероватно си уморан од дугог јахања...“, рече она брижно. “Узми. Ово ће ти повратити снагу.“

“Да је ниси убрала у Еденском врту?“

“Да“, насмеши се Наиса, “И змија ме је наговорила да то учиним.“

“Добро... Да видимо из каквог раја ћемо бити прогнани“, рече Косанчић и загризе јабуку. Већ при првом залагају осети како му се враћа снага у мишице и крв брже струји венама.

“Ово је чудесно...“, рече. “Где расте овакво воће?“

Наиса га само узврати благим осмехом.

“Ви Људи имате заиста пуно тога да научите...“

Док су негде иза њих чуло хучање потока, Иван упита сестру:

“Због чега је сазвано Веће?“

“Једна наша сестра украла је у оближњем селу дете... Треба да одлучимо да ли сме да га задржи.“

Косанчић је већ био чуо за тај обичај у вила. Иако су по природи веома моћна бића, оне не могу да одоле оном нагону који се крије у

свим женским душама. Зову материнства. Веома често се дешава да нека од Нагоркиња сиђе у село, украде дете из колевке и потом га одгаји као своје рођено. То дете касније од своје помајке стекне многе особине и моћи које прости људи називају свакојако. Понекад ђаволским а понекад светачким. У Србији се у то време, за многе јунаке сматрало да су вилинског порекла или да су их задојиле виле. Дешавало се, додуше много ређе, да се нека од вила заљуби и уда за смртника. Многе од њих су тако губиле моћи које дарује Окриља али су зато, са друге стране, постајале верне љубе и брижне матере.

Једна нежна, крхка фигура иступи из мрака и стаде поред Јерисавља. Била је то лепа нагоркиња дуге, светлосмеђе косе, у наручју је држала повијено дете, бебу стару пар месеци.

“Ово је Галадина...”, шапну Наиса Ивану на уво, “На вашем језику звала би се...”

“Знам...”, рече Косанчић, “Светлана.”

Веће отпоче Јерисављином беседом. Потом присутне виле кренуше у жучно спорење које је Вилин-краљица повремено прекидала када би речи почињале да буду оружје беса и заједљивости. Све то трајало је веома дуго и напokon, негде о концу ноћи, дошло је и до часа одлуке. Иван је са интересовањем посматрао Галадину која је ћутке, грчевито држећи дете обема рукама, са зебњом ишчекивала последњу реч, ону која обавезује.

На крају, одлука би донешена. Када ју је смеђокоса лепотица чула, она само обори главу и тихо зајеца, низ њено прелепо лице скотрљаше се две бисерне сузе. Нежно приви бебу уз себе и пољуби је у чело. Затим склони праменове косе са лица и тихо запева једну стару успаванку:

*Ој, ѿлубе, мој ѿлубе,
Не ѿадај ми на малине,
Ружо румена...*

Иван је седео као окамењен слушајући њен анђеоски глас, чинило му се да се сва туга овог света сакупила у тој сетној тужбалици.. Питао се у себи да ли су Људи нижа бића од Вилинских због тога што их сопствена патња мрви у прах, што су толико беспомоћни пред њом.

“Оставимо их саме...”, рече Наиса и узе га за руку.

“Вратиће га?”

“Да... Али ће га претходно даривати. То дете ће у себи увек носити нешто вилинско. Биће то његов благослов и његов усуд.”

“Хоће ли преболети?”

“Боловати хоће... А да ли ће преболети... Знаш, Галадина је некад давно била једна од вас, била је смртна. Тај матерински нагон, та чежња за дечјим осмехом, додиром... То је клица људског што је остала у њој. Ништа не може да то извади из њене душе.”

“А ти?”

Наиса застаде и збуњено га погледа.

“Шта ја?”

“Да ли си ти икад пожелела...”

“Шта?”

“Па, то... Да имаш дете.”

Једна тамна сенка прелете на трен Наисиним лицем, време се заустави у том трену а нешто засветлуца у њеним дубоким плавим очима, оштро и блиставо.

“Брате мој...”, промрмља она тако леденим гласом да се Ивану најези кожа од њега, затим додаде са усиљеном нежношћу, “Мој слатки братићу...”

Сачекала је пар тренутака, а онда смирено, одсечно и хладно рекла:

“Немој то више никад да ме питаш.”

Чинило му се да је престао да дише за једну малу вечност. Када је успео да се поврати, Наиса се већ била одмакнула од њега и отишла да седне на врх узвишења, под сенку једног старог јасена, осмех јој је опет играо на лицу, као да се ништа није догодило.

“Хајде, испричај ми каква те је то мука натерала да дођеш и тражиш моју помоћ.”

“Тужна је то прича...”

“Баш као и све оне које су истините. Хајде, брате, почни.”

Иван седе на земљу до ње и крену да јој говори о Ђурђији, о томе како ју је Змајевац вратио у живот а потом и о њеном трагичном крају, о повратку из мртвих и свему што се потом збило.

Док се зора ближила, шумом је одјекивао ехо Галадинине песме.

*Ој, ђолубе, мој ђолубе,
Не љадај ми на малине,
Горо зелена...*

Наиса подиже поглед ка звезданом небу. Није испољила никакво осећање везано за причу коју јој је Косанчић ноћас испричао. Као да је се све то није дотицало. Ђутала је тако неко време, загледана у звезде и на крају рекла:

“Знаш, она није зла.”

“Знам то, Наиса”, рече Косанчић.

“Ако то знаш, онда си и ти крив. Јер зло у људе никад не долази само од себе. Или га призову или им га неко усади у срце.”

“Ја то нисам учинио.”

“Никад нисам успела да разумем вас Људе. Бог вам је дао толико слободе, као ниједном соју на свету, а ви то никад нисте умели да

цените. Све што сте од давнина знали јесте да ту исту слободу отимате једни од других.“

“То је наше проклетство, сестро. Научили смо да живимо са њим.“

“И да умирате, видим... Већина вас велика је само у смрти.“

“Многима је једина утеха. Ако већ не можеш да живиш као човек, онда умри ваљано.“

“Да те огласе мучеником и у песму ставе? То је та утеха, кажеш? О, брате, мој, како је само лагана та једноставност живљења људског. И како само ви смртници лако зборите такве тегобне ствари... Ђурђија се није утешила умирући обешена о конопац, не... За њу је смрт представљала једини излаз, али тај излаз није водио тамо где је она хтела. Постоји само једно место страшније од суровости у људском срцу, а то место се зове Пакао.“

“Тамо треба да је пошаљем?“

“Не... Тамо ће завршити они који су је на њега осудили. Ти треба само да јој помогнеш да отпочине у миру.“

“Ја сам учинио све за шта сам био кадар.“

“Ниси, брате.“

“Како то мислиш?“

“Зашто јој ниси дао мач?“

Иван збуњено додирну дршку свог мача и промуца:

“Мој Змајевац? Зашто бих то учинио?“

“Зато што је тако искала од тебе. Зато што би је вратио назад.“

“Хоћеш да кажеш да је она погана враџбина коју је са њим учинила Ђурђијина мати ипак...“

“Ниједна враџбина није погана брате!“, прекиде га Наиса. “Погана су људска срца. Затрована и пуна трулежи. Враџбина по себи не може бити ни зла ни добра, зао може бити њен господар... И њен циљ.“

“И зато сам требао дати Ђурђији мач? Због циља?“

“Мач јесте она нит која вас веже. Ђурђија и он су једно, део њеног живота остао је у сечиву и зато не може да отпочине.“

“Али...“, промуца Косанчић. “Она није искала мач за себе.“

Наиса застаде у пола речи. Очи јој засветлуцаше.

“Него за кога?“

“Помињала је неког Црног господара... Непоменика. Са ватром у очима...“

Вила занеме. Израз на њеном лицу постаде другачији, као да се у трену преметнула у камен.

“Ифрит...“, промрмља тихо.

“Ко?“

“Један од браће. Стрвинар. Пустињски принц. Јеси ли га видео?“

“Не.“

“О, јеси, брате.... Оне ноћи подно Пиротске тврђаве.“

Ивану у сећање дође жива слика опсаде Пирота од стране Турака пре две године, када је заједно са Топлицом, Обилићем и Браћом Мусићима једва изнео живу главу из утврде на коју су Агарјани кидисали као хорде бесних вукова. Ипак, читава битка и све што се дешавало пре и после ње, остала је у сенци дуге прилике у црној одори која се појавила у ноћи пред пад Пирота.

“Мораш да делаш, и то брзо“, у Наисиног гласу назирао се једва чујни призив узнемирености.

“Како да делама, сестро? Шта да чиним?“

Наиса га узе за руку и прође својим прстима кроз његову дугу, кестењасту косу. Пар тренутака га је гладала право у очи, а онда скрену поглед ка узвишици што се уздизала лево од њих.

“Видиш ли онај велики камен, горе, испод храста?“

“Видим.“

“Постоји сличан такав камен близу једног села крај језера Охридског. Стара прича каже да је једном годишње, лети, на исти дан и увек у исти час, рано изјутра, до тог камена из горе долазио прелепи јелен са роговима од злата. Становници тог села, и Хришћани и Муслимани, сваке године су, њему у част, на том камену жртвовали једно јагње. Пролазило је тако време, и једне године суша и болест поби оно мало оваца што је остало у селу. Мештани нису имали шта да изнесу као жртву јелену. Златнороги се ипак појавио, истог дана, у зору, крај истог камена... Сељаци су стајали, неми и постиђени, и гледали га у збуњености и страху...“

Косанчић погледа у сестрине очи боје плавог скерлета.

“Шта се тада десило?“

“Јелен је предложио да жртвују њега.“

Иван пређе погледом преко овалног пропланка на коме је сада само Галадина са бебом у рукама, тужним гласом певала успаванку.

“Кога ја треба да жртвујем, сестро?“

“На то питање знаш одговор, Иване...“

“Да... Видим“, промрмља он са горчином. “Морам жртвовати свој мач, је ли тако, сестро? Мој Змајевац?“

“То је једини начин, веруј ми... Знаш колико ти значи, у колико битака си га носио са собом, колико ти је пута спасио живот... Али нема ти друге.“

Иван додирну врховима прстију дршку мача, за оне који нису познавали његову тајну он је био само комад челика, ствар хладна и беживотна, за њега, Змајевац је био више од оружја.

“Реци ми како.“

“Учинићеш исто што и Ђурђијина мати. Узећеш са извора врч хладне воде, отићи ћеш до Ђурђијиног гроба, у сутон, ни раније, ни

касније. Водом ћеш полити сечиво Змајевца, равномерно, али запамти... Капи морају падати право на хумку.“

“Шта ће се тада десити?“

“Видећеш...“

Косанчић приђе Наиси и загрли је.

“Хвала ти, сестро.“

“Не тугуј због мача. Наредићу Сребрном Цару да ти искује нови. Биће ти потребан ускоро. Плочник је био само почетак... Место где су два цара кушали један другог пред одлучујући бој.“

“Плашиш се Турака и њихове најезде?“

“Плашим се оних који долазе са том војском. Оних који су невидљиви за вас људе и имају хиљаду имена, а ниједно од њих никад нису изговориле смртне усне.“

“Сестро, знаш ли онда где ће бити то следеће разбојиште?“

“Знам, брате... Али ме то не питај. Јер мени је дато да видим. Али теби није дато да чујеш шта сам то видела.“

“Шта ми је онда дато? Да живим и умрем у незнању?“

“Твоје незнање јесте твој благослов, Иване. Најбоље би било да кренеш. Ускоро ће зора.“

“Знаш ли када ћемо се опет видети?“

“Не знам... Нико то не зна, брате. Хајде, пођи... И ја морам да идем, ускоро ће Сунце да засја на Истоку, знаш и сам да неке од мојих сестара не воле да их милују њени ватрени прсти...“

Иван пригрли Наису још једном, последњи пут, и крену низ пропланак. Осврну се на трен када дође до ивице шуме, али на ледини из њега не беше никог, само је благи августовски ветар померао лелујаве сенке дрвећа. За тренутак помисли како је све што му се догодило био сан, али му тад у глави одјекну мелодичан женски глас.

“Путуј с Богом, Змају од Радана...“

Он се насмеши и прошапта:

“Нека те Небо чува, Госпо од Нишаве.“

Иван је стигао на свој посед следећег дана негде око поднева, таман на сахрану оцу Милутину и његова два сапатника, пред портом цркве дочекала га је гомила људи лица смркнутих и престравњених, када је сишао са коња и ступио међу њих, жене су падале на колена пред њим и љубиле му руке и скуте, мушкарци га преклињали и молили, ситна деца плакала.

“Помози господару!“, завапио је глас из гомиле. “Тешка клетва нас сустиже!“

“Спаси нас!“, молио је други. “Ти си нам једина нада.“

“Чини са нама шта ти је воља...“, преклињао је трећи. “Само нас избави од вештице и њених курјака.“

“Полако људи.“, рекао је мирно, затим је кратко заћутао дозволивши маси да се примири. “Немате се више чега бојати, сахраните та три јадника и вратите се својим кућама и пословима...”

“А Ђурђија?”

“Нема Ђурђије... Никад је није ни било.”

“Шта то збориш, господару?”

“Идите својим домовима људи... И останите тамо.”

Рекавши то, он узе свог коња за узде и лаганим корацима крену ка кули, маса се ускомеша али нико се не усуди да упита или каже било шта, реч господара је последња.

Цео тај дан Иван је провео у молитви, клечећи сатима пред иконом Светог Ђорђа, негде пред сумрак, рекао је Радославу да му са извора донесе врч хладне воде, када се Сунце, као да га је неко копљем погодио, коначно стрмоглавило низ небо на западу, одјахао је до раскопаног гроба иза брега код храстове шуме.

Дуго је стајао ту, обасјан крваво црвеним бљеском велике звезде у замирању, простор пред њим као да се некако ширио и растапао у хиљаду нијанси модре и златне. Чинило му се да се ту, пред њим, отварају врата заборављених светова, и да га ти светови дозивају да закорачи и уђе у њих, тек, у једном тренутку ван времена, бескрајно кратком, готово ништавном, кроз његову главу пројури једна мисао и натера га да лаганим покретом руке извуче свој мач из корица. Кратак, одсечан бљесак челика удари му равно у очи и он их за трен затвори, када их је отворио поново, чинило му се да у руци стеже један дуги, бљештави сунчев зрак. Затим подиже врч са водом.

Тада изненадни налет хладног ветра пови зелене крошње храстова, једно магличасто обличје затрепери му пред очима и поче да добија обресе. Као да се рађао ни из чега, Ђурђијин лик поче да се уобличава и бива чвршћи и јаснији све док се она у својој пуној, бесмртној лепоти не указа пред њим, косе дуге и расплетене и лица убледелог али опет нестварно лепог. Стајали су тако, ко зна колико дуго, нетремице се гледајући, он у њену прозирну, црвену косу, и лепоту која сеже с оне стране гроба, она у његово испосничко лице уморно од пута и у мач што му је попут огња блистао у десној руци. Два бића различита по својој суштини, два света, мушкарац и жена, човек и утвара, нису закони људски били оно што их је делило тада, није то ни опсена нити је то реч Божја, оно што је њих раздвајало у том бескрајно дугом трену био је један комад земље, један грумен што као беоцуг стоји на граници два света.

“Ево нас опет на гробу, Војводо...“, прошапта Ђурђија својим мртвим уснама, “Изгледа да је ова рупа у земљи исходиште свих наших путева.”

“Изгледа...”

“Биће и да си ти нашао начин да ми станеш у крај. Биће да си тако наслутио своју судбину. Када се она буде испуњавала у летима која долазе, можда ћеш зажалити што ми ниси дао Змајевац, што ниси допустио да остварим свој наум.“

“Тај наум био је наopak и заo, Ђурђија...”

“Зао, кажеш? Ко си ти да судиш о добру и злу? Смртник са мачем у руци и вилинском осеном на челу. Зар мислиш да Змајевцем можеш означити границу између онога што је добро и онога што је лоше? Зар мислиш да ћиме можеш омеђити Царство Небеско и пламене дубине Ада? Бедна је та мудрост војводи, и тебе чека један овакав гроб, једно исто овакво убого парче земље, труљење и тама... Говориш о добру и злу а и сам не знаш колико они умеју да буду истоветни. Зависи само одакле их посматраш. Да ли из раја или из пакла... Да ли са облака или из гроба... Да ли са брега...”

Она заћута на тренутак и погледом обави брдо што се уздизало иза Иванових леђа.

“Или иза брега...”

Иван је стајао као укопан, немо зурећи у њене тужне очи, она га додирну благо, врхом својих прозирних прстију и насмеши се.

“У некој од твојих књига господару...” прошапта Ђурђија горко. “Прочитала сам како је васељена заправо једна огромна књига... Написана Божјом десницом. Хоћу тамо да одем... Да проспем своју душу међу речи, као међу звезде.”

Косанчић је ћутао, није било речи да њима исказе то што му је притиснуло душу, зурio је у њене очи, два црна смарагда.

“Хајде, војводи... Учини оно што мораш. Време је.”

“Време? За шта?”

Ђурђија прође лагано прстима кроз своју црвену косу, један зрак умирућег сунца заплете се у њој и нестаде.

“Да се умре...”, рече она тихо и затвори очи.

Иван накрену глинену врч, из њега потече танки млаз бистре, изворске воде.

И тада се деси нешто чудесно.

Како је вода додиривала и клизила низ дуго сечиво Змајевца, тако се оно растапало, као да је од воска, крупне капи растопљеног метала уз шиштећи звук падале су по голој земљи Ђурђијиног гроба и утапале се у њој, њен лик, из трена у трен бивао је све блеђи и прозирнији, да би се на крају претворио у беличасту измаглицу и нестао. Косанчићу у руци остаде само драгуљима опточена дршка, у срцу празнина и осећање да је нешто вредно заувек изгубио.

Стајао је још дуго на раскопаној хумци земље, негде изнад њега звезде заиграше свој светлосни плес на голом, вечерњем небу, Месец је висио окачен изнад брда покривених шумом, доле, низ ободу брегова

шумела је Косаница ношена Змајевим дахом са Радан планине. Врата једног света заувек се затворише. На месту где су била не остаде ништа до пар грумења тврде, суве земље.

Војвода Иван Косанчић уздахну и прекрсти се. Поглед поче да му клизи низ ноћни крајолик. Учини му се тада како по тој закривљеној црти ступа утварна војска од црних сена, учини му се како чује њихову песму и борбене доброше како одјекују међу брдима... Учини му се тада како види зелене барјаке у даљини и сјај челика под њима...

Али трен потом све нестаде, и мир, лаган и окрепљујући, покри шумарке и ливаде. Као да се упокојило, почивало је рашко цство у том миру, као у краткотрајном сну, из кога ће се пробудити да поново уђе у кошмар.

Низ гола брда, милујући крошње хрстова, јесен је стизала на крилима ветра.

Фебруар 2006.

---

1) *Плочник*, место у близини Прокупља где је у лето 1386. Кнез Лазар први пут поразио Султана Мурата.

2) *Двопек*, врста бољег хлеба који је јело племство. Сматрао се господским јер је обичан народ јео кукурузни.

3) *Византијски*.

4) *Дугачка горња хаљина* израђена од најврсније тканине која се још звала и "црвљеница" (у Византији "блатион"), црвене боје, користила се за израду племићких и владарских костима и свечаних покрова.

5) *Мешавина* пшенице и ражи.

6) *Бдински зборник*, настао у Видину 1359. или 1360. по жељи бугарске царице Ане, писан је српскословенским језиком и садржи шеснаест житија светих жена.

7) *Пексијански* - Нечист, незнабожачки.

8) *Пир* - кула.

9) *Појтецишије*, место на коме су се у средњовековној Србији одвијали витешки турнири, двобоји и друга надметања.

10) *Језик неког племена у турској војсци* (највероватније Монг)